

УДК 311.312

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-296-4-11

СІРЕНКО К. В.

e-mail: sirenko1983@ukr.net

МАЗУР М. В.

e-mail: mrita7@ukr.net

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ПІДХОДИ ДО СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙ У ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто підходи до статистичного аналізу інвестицій в людський капітал в Україні. Визначено місце країни у міжнародному індексі людського розвитку. Досліджено підходи до визначення обсягів інвестицій в людський капітал, зокрема в охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток, соціальний захист та соціальне забезпечення. Встановлено, що інвестування у розвиток людського капіталу не проявляється у зростанні чисельності населення та покращенні інших демографічних показників, а також показників стану здоров'я та рівня життя населення. Проаналізовано тенденції та перспективи розвитку людського капіталу в Україні. Результати дослідження дозволяють не лише оцінити масштаби та динаміку інвестицій в людський капітал, а і виявити умови, що стримують їх зростання, та запропонувати напрями подальших шляхів їх розширення.

Ключові слова: статистичний аналіз, інвестиції в людський капітал, індекс людського розвитку, видатки бюджету.

KATERYNA SIRENKO,
MARHARYTA MAZUR

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

APPROACHES TO THE STATISTICAL ANALYSIS OF INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL IN UKRAINE

The article analyzes the development of the investment process in human capital in Ukraine. The approaches to the statistical analysis of investment in human capital in the country are considered in the article. Ukraine has low indicators of human capital development, including demographic characteristics and living standards indicators. The development of human capital is an actual task of economic development policy of the state. Therefore, the issue of statistical analysis and determination of prospects for the development of investment in human capital in Ukraine requires additional research. During the last years the position of Ukraine according to the international human development index is improving constantly. Despite the fact that the country has satisfied levels of education and life expectancy components of the index, but low values of gross national product per capita negatively influence on the growth of economic development of the country. Besides, the country's population is steadily declining and is accompanied by rising mortality rates and declining in birth rates as well as the migration of working-age population. The approaches to determining the amount of investment in human capital, in particular in health care, education, physical development, social protection and social security have been also analyzed. It is established that investing in human capital development is not reflected in the growth of living standards and increase in demographic indicators in the country. The tendencies and prospects of human capital development in Ukraine are studied. The results of the study allow not only to assess the values and dynamics of investment in human capital, but also to identify conditions that constrain their growth, and to suggest directions for further ways to expand them.

Keywords: statistical analysis, investment in human capital, human development index, budget expenditure.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями

В умовах сьогодення зростання та розвиток сучасної економіки країни неможливі без розвитку людського капіталу. Упродовж останніх десяти років в Україні, на відміну від більшості країн світу, не спостерігалось покращення демографічних показників та показників рівня життя населення. Тому все більшої актуальності набуває необхідність дослідження інвестицій в людський капітал, без яких неможливий соціально-економічний прогрес будь-якої держави. Найважливішими статистичними показниками, які використовуються для оцінювання інвестицій в людський капітал, є видатки бюджетів країни. На сьогодні існують й інші індикатори, які характеризують процес інвестування в людський розвиток і на основі яких можна розширити підходи до аналізу тенденцій та перспектив розвитку людського капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивчення людського капіталу займає одне з перших місць в діяльності не тільки окремих науковців та науково-практичних організацій, а також міжнародних утворень, зокрема структур ООН. У науковій літературі статистичному вивченню розвитку людського капіталу присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких А. Сен [1], Г. Беккер [2], С. Фішер [3], Т. Шульц [4], Е. Лібанова [5], А. Єріна [6], А. Ставицький [7] та інші. На думку Шахно А.Ю., інвестиції в людський капітал – це всі цілеспрямовані витрати на розвиток людини в грошовій або іншій формі (на освіту, охорону здоров'я, мобільність), які сприяють підвищенню продуктивних здібностей, вдосконаленню інтелектуального та

професійного зростання людини, що приносить в майбутньому дохід як індивіду, так і суспільству в цілому [8, с. 34]. Незважаючи на той факт, що вивчення стану та тенденцій розвитку людського капіталу було предметом дослідження широкого кола науковців, питання статистичного аналізу інвестицій в людський капітал потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз стану та структури інвестицій в людський капітал, дослідження тенденцій та перспектив їх розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу

Одним з найважливіших показників, який допомагає виявити країни з найбільшими проблемами у розвитку людського капіталу, є міжнародний індекс людського розвитку. Це комплексний порівняльний вимірник рівня здоров'я та довголіття, освіти та гідного рівня життя. Здоров'я та довголіття вимірюється середньою очікуваною тривалістю життя, доступ до знань – середньою та очікуваною тривалістю навчання, а гідний рівень життя – валовим національним доходом на душу населення в доларах США за ПКС [9]. На сьогоднішні позиції України за цим показником – 74 місце серед 189 країн у 2019 році з показником 0,779 [10].

З 2012 року до 2019 року значення індексу людського розвитку в Україні збільшилося на 5,6 %, рис. 1.

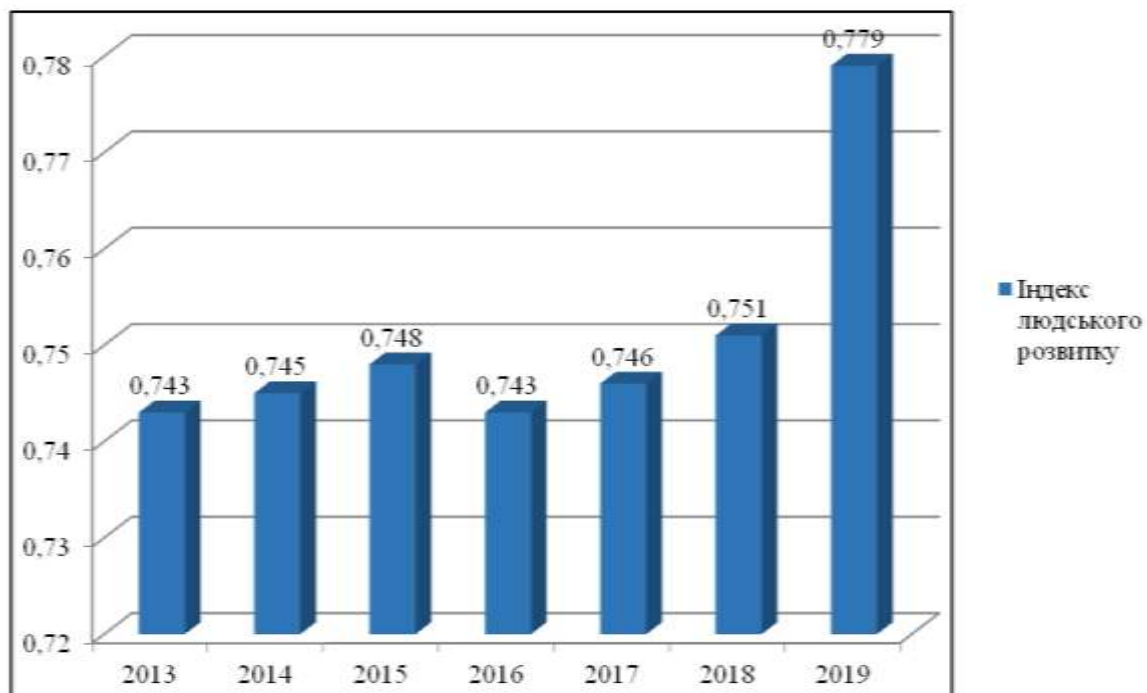

Рис. 1. Індекс людського розвитку в Україні, 2013–2019 рр.

Як показує аналіз, показник індексу людського розвитку досі залишається нижче середнього рівня для Європи та Центральної Азії, що обумовлює потребу в цілеспрямованих інвестиціях в охорону здоров'я, освіту та соціальний захист. В основному зростання індексу людського розвитку останні роки в країні пояснюється зростанням таких складових індексу як середня очікувана тривалість життя при народженні та очікувана кількість років навчання. Тобто в Україні живе багато високоосвіченого населення і тому значення індексу поступово зростає. Проте рівень життя в Україні залишається надзвичайно низьким, про що свідчать значення показника валового національного доходу на одну особу порівняно з іншими країнами.

Пріоритетною метою світової спільноти є створення максимально сприятливих можливостей для реалізації потенціалу населення щодо його інтересів та потреб. Людина як носій людського потенціалу є найважливішим стратегічним ресурсом будь-якої держави. Тому інвестиції в людину набувають все більшого значення в структурі національного багатства. У першу чергу, це пов'язано з видатками у такі сфери, як охорона здоров'я, освіта, духовний та фізичний розвиток, соціальний захист та соціальне забезпечення. Обсяги видатків державного бюджету у ці сфери загалом поступово зростали останні п'ять років в Україні. Однак, темпи зростання не були стабільними, крім видатків на охорону здоров'я, що значною мірою обумовлено пандемією в країні, рис. 2.

Аналізуючи динаміку видатків місцевих бюджетів у відповідні сфери, пов'язані з розвитком людського капіталу, слід зазначити, що їх обсяги поступово зростали останні роки в Україні. Натомість темпи їх зростання мають стійку тенденцію до зниження, рис. 3.

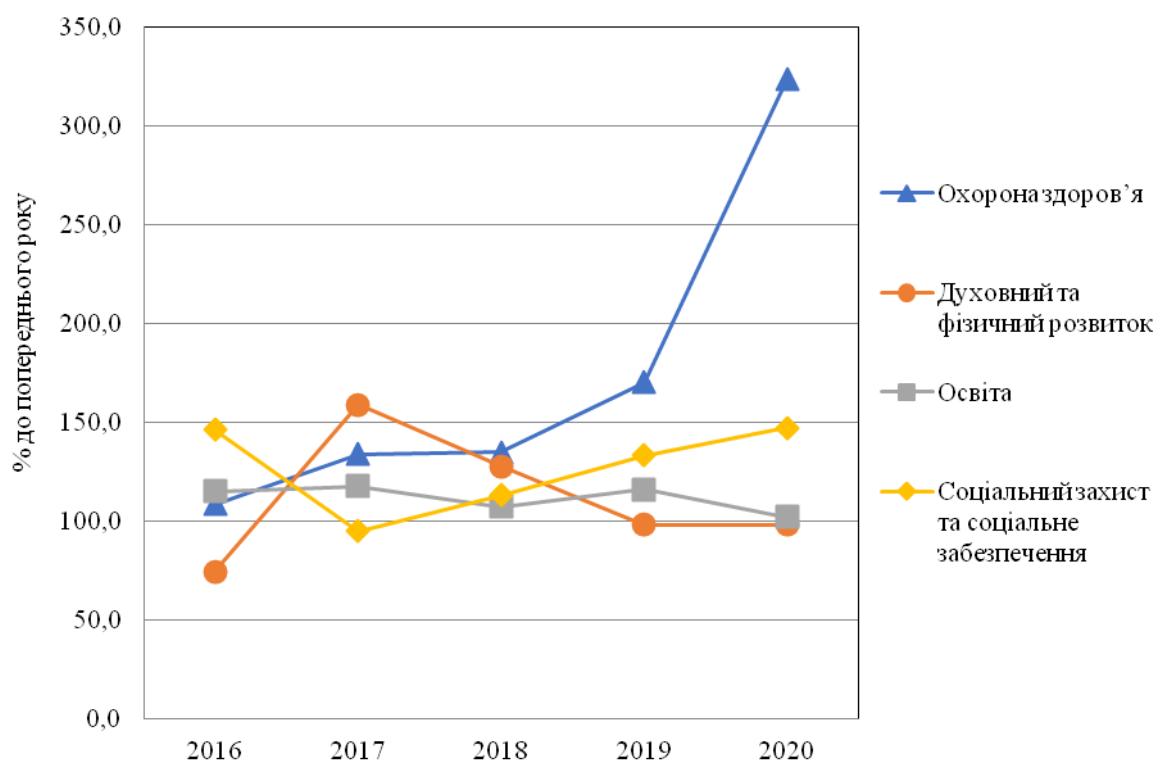

Рис. 2. Темпи зростання державних витратів в Україні, 2016–2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

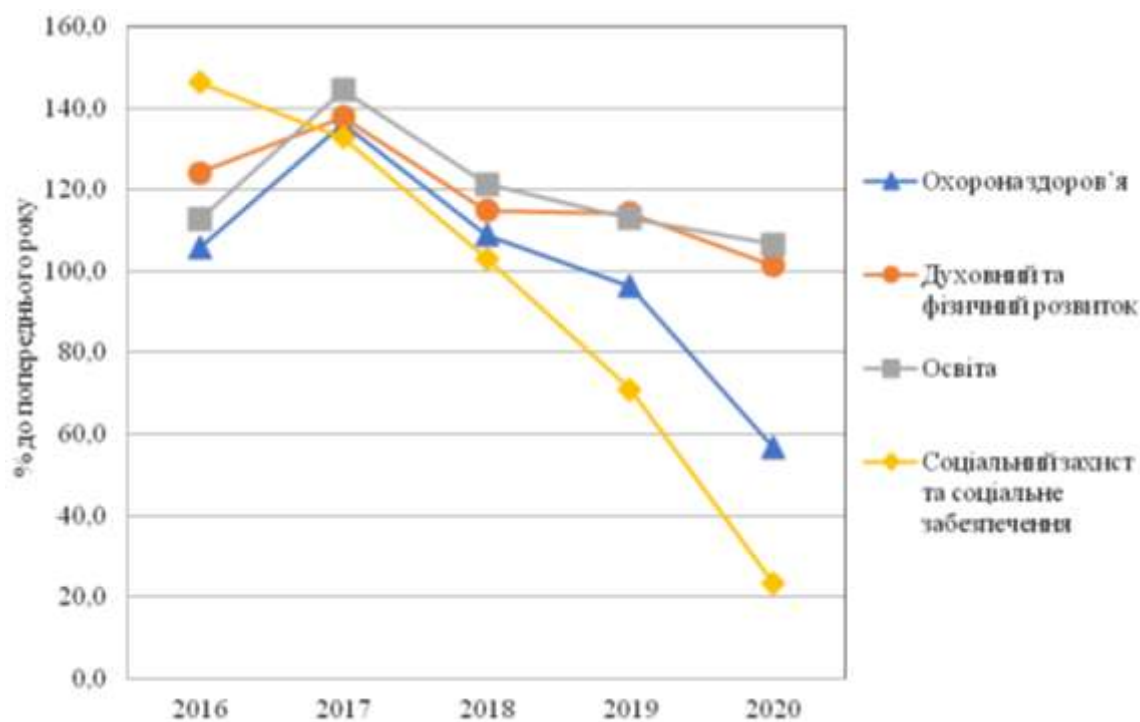

Рис. 3. Темпи зростання місцевих витратів в Україні, 2016–2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [11]

Якщо розглядати секції КВЕД, то серед усіх представлених секцій видів економічної діяльності до розвитку людського капіталу безпосередньо стосуються дві секції: Р – «Освіта» та Q – «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги». Обсяги капітальних інвестицій в секцію «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» зростали останні п'ять років, що пов'язано з пандемією в країні. У той же час динаміка масштабів інвестування в секцію «Освіта» мала тенденцію до спадання у 2020 році, рис. 4.

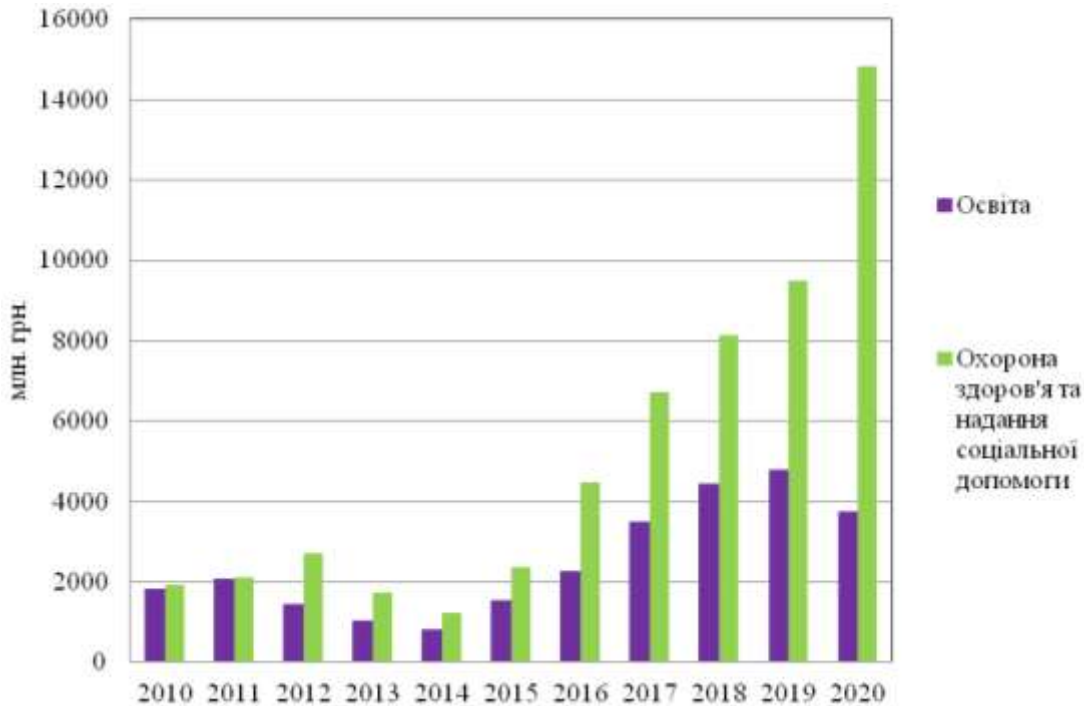

Рис. 4. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в Україні, 2010–2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [12]

Соціально-економічний ефект від інвестування у розвиток людського капіталу має проявлятися у зростанні рівня життя населення та збільшенні його чисельності в країні, табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка середньої чисельності населення та номінального ВВП на одну особу в Україні (2011–2020 рр.)

Рік	ВВП у фактичних цінах на одну особу, грн за рік	Темп приросту, % до попереднього року	Чисельність населення в середньому за рік, тис. осіб	Темп зменшення, % до попереднього року
2011	28813,9	+22,1	45693	-0,4
2012	30912,5	+7,3	45577	-0,3
2013	31988,7	+3,5	45483	-0,2
2014	35834,0	+12,0	43722	-3,9
2015	46210,2	+29,0	42836	-2,0
2016	55853,5	+20,9	42668	-0,4
2017	70224,3	+25,7	42477	-0,4
2018	84192,0	+19,9	42269	-0,5
2019	94589,8	+12,4	42019	-0,6
2020	100432,5	+6,2	41760	-0,6

Джерело: розрахунки авторів за даними [12]

Як свідчать розрахунки, на фоні позитивних відносних темпів зростання номінального ВВП на одну особу, чисельність населення країни постійно знижується. Це пов'язано з тим, що обсяги ВВП на одну особу залишаються невисокими, що свідчить про низький рівень життя населення. До того ж постійно зростаюча еміграція молодих та кваліфікованих працівників поступово перетворює український людський капітал в сировинний ресурс зарубіжних країн. Високу мобільність людського капіталу в умовах глобалізації необхідно використовувати на користь розвитку власної країни, збільшуючи його фінансування та контролюючи ефективність інвестицій в людський капітал.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

У результаті проведеного аналізу можна відзначити, що Україна має низькі показники розвитку людського капіталу як за демографічними показниками, так і за показниками стану здоров'я, рівня життя населення, міжнародними рейтингами, зокрема індексом людського розвитку.

Таким чином, інвестування людського капіталу має стати основою економічної політики на всіх рівнях: від домогосподарства до держав та міжнародних регіонів. Від цього залежить майбутнє країни, оскільки останні тенденції поступового зростання обсягів інвестицій у сфері охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, фізичного та морального розвитку, як показав аналіз, не знайшли відображення у

покращенні відповідних показників розвитку людського капіталу в Україні. Зупинити негативні тенденції втрати інтелектуального потенціалу країни, зниження народжуваності та зростання смертності можливо цілеспрямованими діями політики уряду на підвищення рівня життя населення та інвестування людського розвитку, вивчення ефективності якого є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Sen A. Development as Freedom. Oxford: Oxford University Press, 1999. 366 p.
2. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории / Г.С. Беккер; [пер. с англ.]. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 672 с.
3. Фишер С. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 2002. – 829 с.
4. Schultz T.W. Investment in Human Capital. The American Economic Review. 1(12). 1961. P. 1–17.
5. Єріна А.М. Міжнародні рейтинги: статистичні аспекти обчислення та застосування. Частина II. Індeksi інноваційного та людського розвитку / А. М. Єріна // Статистика України. – 2016. – № 4. – С. 66–75.
6. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : [колективна монографія] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.
7. Ставицький А. Моделювання індексу людського розвитку в світі / А. Ставицький, В. Сачко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2020. – № 5(212) – С. 33–43.
8. Кузьмін О. Є. Оцінка рівня розвитку людського капіталу України в умовах глобалізації / О. Є. Кузьмін, А. Ю. Шахно // Економіка та держава. – 2018. – № 4. – С. 7–11.
9. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ : аналітична доповідь / [О. Пищуліна, Т. Юрочко, М. Міщенко, Я. Жаліло]; за ред. О. Пищуліної. – Київ : Заповіт, 2018. – 367 с.
10. Human Development Report 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
11. Веб-сайт Фінансовий портал Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua>.
12. Веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Sen A. Development as Freedom. Oxford: Oxford University Press, 1999. 366 p.
2. Bekker G.S. Chelovecheskoe povedenie: ekonomicheskij podhod. Izbrannye trudy po ekonomicheskoy teorii / G.S. Bekker; [per. s angl.]. – M. : GU VShE, 2003. – 672 s.
3. Fisher S. Ekonomika / S. Fisher, R. Dornbush, R. Shmalenzi; [per. s angl.]. – M. : Delo, 2002. – 829 s.
4. Schultz T.W. Investment in Human Capital. The American Economic Review. 1(12). 1961. R. 1–17.
5. Ierina A.M. Mizhnarodni reitynhy: statystychni aspekty obchyslennia ta zastosuvannia. Chastyna II. Indeksy innovatsiinoho ta liudskoho rozvytku / A. M. Yerina // Statystyka Ukrainy. – 2016. – № 4. – S. 66–75.
6. Liudskiy rozvytok v Ukraini: innovatsiinyi vymir : [kolektyvna monohrafiia] / za red. E.M. Libanovoi. – K. : In-t demohrafiu ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2008. – 316 s.
7. Stavyt'skyi A. Modeliuvannia indeksu liudskoho rozvytku v sviti / A. Stavyt'skyi, V. Sachko // Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. – 2020. – № 5(212) – S. 33–43.
8. Kuzmin O. Ye. Otsinka rivnia rozvytku liudskoho kapitalu Ukrainy v umovakh hlobalizatsii / O. Ye. Kuzmin, A. Yu. Shakhno // Ekonomika ta derzhava. – 2018. – № 4. – S. 7–11.
9. Rozvytok liudskoho kapitalu: na shliakhu do yakisnykh reform : analitychna dopovid / [O. Pyschulina, T. Yurochko, M. Mishchenko, Ya. Zhalilo]; za red. O. Pishchulinoi. – Kyiv : Zapovit, 2018. – 367 s.
10. Human Development Report 2020 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
11. Veb-sait Finansovyi portal Ministerstva finansiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://index.minfin.com.ua>.
12. Veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла / Paper received : 02.05.2021

Надрукована/Printed : 01.07.2021